

ÂŞIK EFKARİ'DE ÖVGÜ VE YERĞİ

Yrd. Doç. Dr. Hayrettin RAYMAN

Yazarlar, şairler, sanatçılar, kendi sevinç ve üzüntülerinin yanında, yaşadıkları devrin mutluluğunu, neşesini, eğlencesini terennüm eder, zamanlarında cereyan eden olaylardan ilham alır, dönemlerini yorumlamaya çalışırlar. Toplum hayatında yapıcı, yaratıcı rol oynayarak, insanların gönüllerinde huzur ve sükûnetin meydana gelmesine yardımcı olurlar.

Çağının olaylarına sırt çevirmiş, içinde yaşadığı toplumun problemleriyle ilgilenmemiş sanatçı sayısı edebiyatımızda oldukça azdır. Sanatçılar, yaşadıkları dönemin tanıklarındır. Araştırmacılar, onların eserlerinden hareket ederek dönemin yorumunu yaparlar.

Sanatçılar arasında "âşık" adı ile bilinen kişiler de dilimizin gelişimi, kültürümüzün nesilden nesile aktarılmasında büyük görev üstlenmişlerdir. Onlar, toplumun gözü ve kulağıdır. Onların sazında ve sözünde, insanların, toplumların bozuk ve aksak yönlerinin yanında, yaşadıkları dönemin yöneticilerini ve yaptıkları işleri, teknolojik ve bilimsel gelişmeleri bulmamız mümkündür.

Şimdi bu düşünceden hareket ederek Ardanoçlu Âşık Efkârî'nin şiirlerindeki taşlama ve övgü unsurlarını göstermeye çalışalım.

1- Taşlama (Yergi): Efkârî de diğer halk şairleri gibi devrinden şikayet eder. Dünyanın bereketi kalmamıştır. İnsanlar, Allah'ın kabul edemeyeceği davranışlarda bulunmaktadır. Bilen ile bilmeyenin bir tutulması ve memleketin siyasal durumu şairi üzmektedir.

Şu parti bu parti teşekkülün
Dilinde köz yokmuş savrulan küllün
Kesilmesi mümkün değil akılın
Ne için atıp ta vuramıyoruz.

Boşa bu gayretler millete yazık
İnsaf yok insanda atıyor kazık
Doktorlar neylesin ilâcı bozuk
Yara dil yarası saramıyoruz.

Toplum aşırı derecede lükse düşkündür. Ahlâkî bakımdan çöküntüler yaşamaktadır.

Kâkül kestik meçler yaptık iz gibi
Bahçeleri bezetmişiz yaz gibi
Yetmişinde kocakarı kız gibi
Evliyadan dönme hızır gibiyiz.

Okullardan mezun olanlar, yeterli bilgiye sahip değildir. Buna rağmen itibar görmekte, şan ve şöhret sahibi olmaktadır. Geceleri kendi gölgesinden korkan insanlar, gündüzleri arslan kesilmektedir. Cahil kişiler, kendilerini mahir kabul etmekte, köyü, kasabayı beğenmeyerek kendilerini şehirli saymaktadır. Eline saz alan herkes, şair olarak ortaya çıkmaktadır.

Efkârî içmeyen hakîkî bâde
Şair sözün seçip görmeli hadde
Ruhu okşamalı sadeden sade
Şiir ruha ziya verir ay gibi.

Mertler ile nâmertler birbirine karışmıştır. Artık tilkiler kurtlara kafa tutmaktadır. Bazı kulaklar sağır olmuş, eski sertlerin payına mülâyimlik düşmüştür.

Ne lâzım Efkârî ne çıkar çıksın
Çobansız sürüye sahibi baksın
Babalar evlâdı başına kaksın
Türetir de salar acı dertlere

Efkârî, meslek sahipleri içerisinde en çok tabibleri tenkit eder. Doktor, önce hastasını tanımalı, onun içinde bulunduğu psikolojiyi gözönüne almalı, parasına ve kıyafetine göre hastasını değerlendirilmelidir.

Efkârî tutulma el yaresine
Diken sebep olur gül yaresine
Tabib çare bulmaz dil yaresine
Gelen gelir, giden, yoluna bakma.

Artık büyük sözü dinleyen, nasihate kulak veren yoktur. Kemana saza ihtiyaç kalmamıştır. Zira herkes kendi çalıp kendi oynamaktadır.

Efkârî'yim bilmem nerde oynadım
Gösterdi yerimi yerde oynadım
Bitti sermayemiz kırdı oynadım
Tükendi bayırım düzüm kalmadı.

2- Övgü: Âşık, köyünü, ilçesini, ilini övmekle yetinmeyerek milliyetini, Cumhuriyeti, bilim ve teknik gelişmeleri de dile getirir. Şaire göre; doğduğu köy, sırtını dağlara yaslamış olup o köyde oturanlar Türk soyundan gelmektedir. Herkesin ziyaret ettiği bir yerdir. Eşi yoktur. Halk çiftçilikle uğraşır. Toprağı verimlidir.

Yazı çok sevimli seyri vardır
Buzlu pınar, çimen çayırı vardır
Âşık Efkârî şairi vardır
Bülbül'ü seslidir Yolüstü köyü.

Çoruh dağlarını, yaylaları, illeri, en ince ayrıntılara kadar anlatır. Çoruh dağlarının tepeleri ceylana benzer. Kırlarında gevenleri vardır. Her zaman başı dumanlıdır. Geçitleri yâdellere yol vermez.

Efkârî mertliğin destan ekliyor
Yazın çıkan göçler güzün yüklüyor
Geçitinde koca Türkler bekliyor
Yıkılmaz imanlı Çoruh Dağları

Çoruh illerinin methin eyliyem
Lâleli sümbüllü dağlar bize var
Bir ağaç bal verir, birin yağ verir
Yaprağı solmayan dağlar bize var.

Çoruh ili güreşleri ile meşhurdur. Nice yiğitler burada yetişmiştir. Dumanlı tüfikle koca Moskof'a karşı duran gözüppek insanlar burada yaşar.

Bu ilin altı ilçesi vardır. Bunlardan Arhavi ve Hopa'nın çayı güzeldir. Borçka'nın şifalı suyu vardır. Ardanuç'un emsâli yoktur. Yusufeli zanatkârlar diyarıdır. Şavşat eğitime düşkündür.

Bu altı kazanın Artvin ili var
Aylar gibi gelir, geçer yılı var
Âşık Efkârî'si şen bülbülü var
Aşlı Türk ozanı soyu güzeldir.

Âşığımız hemşehrilerini över. Âşığa göre Çoruhlu, insana hürmet eder. Konuk sever olup odalarında halı ve kilim serilidir. Düğünleri çalgı ile kurulur. Halkı çalışmaktan geri kalmaz. Yeşil bahçeleri ve zeytin bağları vardır. Şadoğlu Ahmetler, Koca Mahmutlar burada yetişmiştir.

**Artvin ili geçilmeyen kaledir
Kan ile yazılmış berat bizde var
Her geçitte yüzbin sual sorulur
Asla geçilmeyen Sırat bizde var.**

Âşık Efkârî, Atatürk ve Cumhuriyet'e gönülden bağlıdır. O, bir çığır açmıştır. Cesaretiyle milletine örnek olmuştur. Milletinin esaret zincirini kırmıştır. Bize birtakım emanetler bırakmıştır. Dostlarımız onun ölümüne ağlamıştır.

**Atatürk ölü mü hiç Türkiye'de
Atam sağın memlekette saklısın
Senin adın bâkî kaldı dünyada
Her diyarda, memlekette saklısın.**

.....

**Yıktın istibdatı, hem salatanatı
Ankara'da kurdun büyük milleti
Bizim için kurdun Cumhuriyeti
Çok sevdiğin bu devlette saklısın.**

Cumhuriyet, Anadolu'nun çehresini değiştirmiştir. Ülke, Cumhuriyet sayesinde bugün ileri gitmiştir. Analar, Cumhuriyetle çocuklarını memur görmeye başlamıştır. Yollar, köprüler, okullar, hastaneler, orman ve su işletmeleri, bakır işletmeleri, şeker fabrikaları, petrol ve maden aramaları, İzmir Fuarı, Trabzon, Samsun limanları her köyde bir okulun kurulması Cumhuriyet'in eseridir. Bunlara hava yolları ve demir yolları, adli tiplar, dispanserlerin açılması eklenebilir.

**Hakikat böyledir doğru sözümüz
Yaşa Cumhuriyet aktır yüzümüz
Konya'da çalınıyor sazımız
Bu bir muhabbeti Cumhuriyet'in**

**Cumhuriyet payidar yaşar
Vatana hizmete hem herkes koşar
Komşu devletlerle bir kardeş yaşar
Olmaz adâveti Cumhuriyet'in**

Vatan ve millet sevgisi bütün ağırlığı ile şairin şiirlerinde kendini hissettirir. Türk milletini tanımak için Anadolu köylerini gezmek, onların âdetlerini, toylarını görmek gerekir. Orada milletin marifeti saklıdır. Dede Korkutların, Selçukluların asıllarını burada buluruz. Türkler, göç yolu ile Anadolu'ya gelmiş yağız çehreli insanlardır. Anadolu insanını tanımak için öncelikle, pilavı, çöreği, ayran çorbasını tanımak, semaverden çay içmek lazımdır. Anadolu'nun yolu Türklük yoludur. Anadolu Türkünün işine hep akl-ı selim hâkimdir.

Türk milleti sonsuz üne sahiptir. Malazgirt, Çanakkale, Plevne kahramanlığımızı dünyaya tanıtır. Barbaroslar, Fatihler, Yavuzlar, Atillâlar, Cengizler, Alparslanlar bizimdir.

**Ey Türk oğlu sende aslına yaslan
Sen de aslın gibi cihana seslen
O yüce komutan koca Alparslan
Malazgirt'e düşen canlar bizimdir.**

**Bizans esir oldu bitti savaşlar
Secdeye inmişti ağaçlar taşlar
Göllerde ağlardı melekler kuşlar
Söyle Efkârî ki destan bizimdir.**